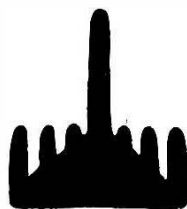

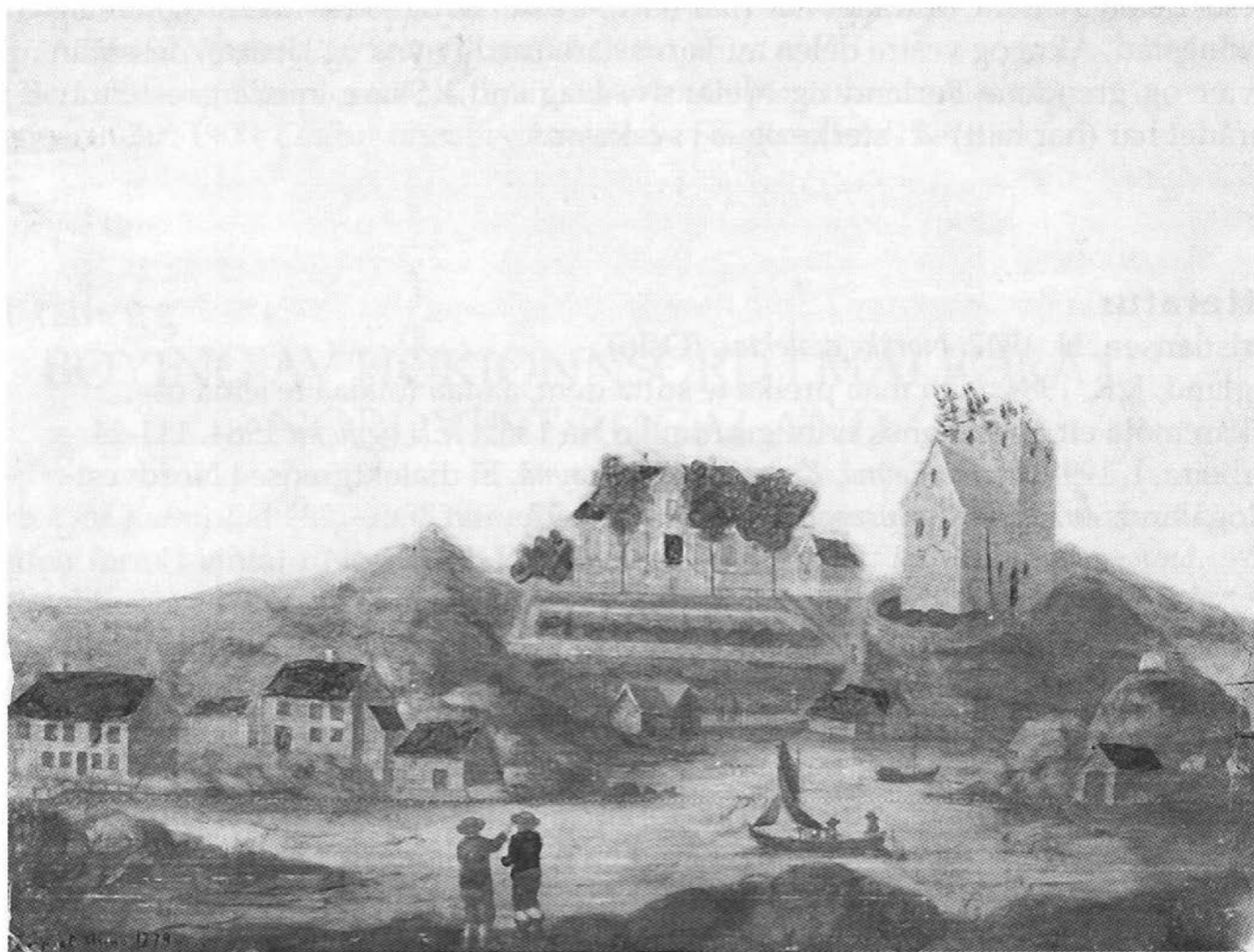
Årbok for Karmsund 1999-2000

Karmsund folkemuseum

Haugesund 2000

Haugesund Bok & Offset AS

Bildet fra Avaldsnes prestegard med Gloppe fra 1779 (tidligere datert til 1710).

Kopi oppbevart i Karmsund folkemuseums arkiv. Maleriet er for første gang gjengitt i farger i Kongskyrkje ved Nordvegen. Olavskyrkja på Avaldsnes 750 år (Lokalthistorisk Stiftelse 1999). Foto: Karmsund folkemuseum.

GÅTEN OM AVALDSNES-MALERIET

Aadne Utvik

Et spesielt bilde av gamle Avaldsnes gir verdifull kunnskap om kulturlandskapet på 1700-tallet. Bildet viser oss malerens utsikt fra Bukkøy og skildring av prestegarden og kirken i vest. Men dette er også det eneste bildet som viser hvordan de eldste gløppehusene har sett ut.

Det har vært en gåte hvor maleriet ble av. Her kommer historien om jakten på originalbildet. En viktig bidragsyter viste seg å være museumstyrer Nils Henrik Tuastad.

Avaldsnæs Kirke Aar 1710

Det finnes flere kopier av bildet, bl. a. med denne tilskriften under. Den kopien vi ser til venstre er fra museets arkiv. Vi ser folk, husdyr, båter og ruinen av den gamle Olavskirken. Særlig prangende er prestegardsbygningen i barokkstil mellom to ruvende gravhauger. Til venstre er Kjellarhaugen eller Kuhaugen og til høyre Flaghaugen. På Gloppeneset er hus for gjestgiveri, landhandel og tingstove. Etter ca. 1860 ble gjestgiverhuset solgt og satt opp igjen som to gardshus på Håvik og Øygarden. Tingstova kom til strandstedet Dalen under Utvik. Slik forteller familietradisjonene.

Men kan dette motivet være malt så tidlig som i 1710? Jeg har lenge vært i tvil. Flere viktige detaljer tyder på seinere datering. Lars Skadberg var forsiktig i *Olavskyrkja og kongsgarden på Avaldsnes* fra 1950. Han hadde som bildetekst *før 1830-åra*, d.v.s. før den første store restaureringen av kirken. Men alle historiske publikasjoner har siden brukt 1710.

Da det nye bokverket *Kongskyrkje ved Nordvegen* skulle lages til kirkejubiléet 2000, var det viktig å kunne gjengi originalbilder også med farger. Bildejakten begynte sommeren 1999.

Hvor var originalen til "1710-bildet"?

Huset til Fridtjof og Marie Øvrebø ble for kort tid siden tømt for innbo og løsøre. En av arvingene ga meg anledning til å se gjennom noen av Øvrebøs etterlatte papirer. Der fant jeg et interessant notat. Under en svart-hvit kopi av "1710-bildet"

hadde Fridtjof Øvrebø notert:

Efter Maleri fra 18. årh. Tilhører Fru Severin Larssen, Kopervik – ætling av Sogneprest Carsten Henrich Schanche (i Avaldsnes 1776 – 1788) som har eiet Billedet. Østfront.

For en flaks! Men hvem var denne for lengst avdøde Kopervik-fruen? Min kontakt videre ble lokalhistorikeren Alf Lundberg. Han plasserte straks eieren som enken etter skipsreder Severin Larsen med hus på Treborg i Kopervik. Men dette var lenge siden, og etterkommerne var for lengst flyttet fra Kopervik. Hvor var de blitt av? Og hadde noen brydd seg om å ta vare på det gamle motivet fra Karmøy?

Alf Lundberg gikk videre med sin etterforskning. Etter noe tid satte en venn ham på sporet til et av skipsrederens barnebarn, som bodde på Høvik i Bærum. Og en telefon til Otto Wiese Moe gav full klaff: "Maleriet henger her i stuen hos meg over peisen."

Dette er bakgrunnen for at bildet for første gang er blitt gjengitt i farger i det nylig utkomne bokverket. Men årstallet var fortsatt 1710. Så viste det seg imidlertid at "malerigåten" fikk et overraskende etterspill.

Maleriet viser Avaldsnes i 1779!

Moe kunne fortelle at han hadde tatt vare på et brev som hans foreldre hadde fått fra museumstyrer N.H. Tuastad i 1960. I brevet viser Tuastad til et eldre fotografi av maleriet, oppbevart ved Haugesund Museum. Fotografiet var tatt i 1909 ved fotograf Hansen i Skudeneshavn. I venstre hjørne var det skrevet med blekk *Ex pict. 1779*. Og på baksiden hadde navigasjonslærer J. Christie notert: "Fotografert efter maleri fra 1779, der i den tid tilh. pastor Schanke, Avaldsnes."

Johan Christie var født på Glippe under Avaldsnes prestegard. Moren var datter til gjestgiver Ollestad, og som far var oppgitt Johan Koren Christie, huslærer hos prestefamilien Brun.

J. K. Christie publiserte avhandlingen *Antiquarisk-historisk Skitse af Augvaldsnæs* i tidsskriftet *Urda* 1843. Dette gjorde at det store gullfunnet i Flaghaugen snart ble kjent i "dannede" kretser over hele landet og gjorde det historiske Avaldsnes berømt. Navigasjonslæreren i Haugesund på slutten av 1800-tallet skulle være en troverdig informant om Glippe og Avaldsnes.

Om å ta vare på familietradisjoner

Otto Wiese Moe har arvet maleriet fra prestegarden på Avaldsnes gjennom mange slektsledd. Hans mormor i Kopervik fortalte ofte om det merkelige

bildet. Det var sognepresten som hadde fått laget maleriet. Men kunstnerens navn er fortsatt ukjent.

På maleriet ser vi en rift i øverste venstre del. Skaden har også sin historie. Det store huset til Severin Larsen i Kopervik ble rekvirert av tyskerne under krigen. I et av de mange ville selskapene skal en soldat ha kjørt sin sabel (bajonett?) gjennom lerretet. Men det skadete motivet er fortsatt like levende for oss og svært godt tatt vare på.

En familietradisjon har gitt maleriet nødvendig vern og er nå blitt en viktig del av vår felles lokale kulturhistorie. Og bidraget fra Haugesund Museum/Karmsund folkemuseum viste seg altså å bli viktig for maleri-gåtens endelige løsning.